

J4014 Výzkum sociálního vyloučení

Mgr. Václav Walach, Ph.D.

vaclav.walach@gmail.com

Zimní semestr 2017/2018; magisterské studium.

Středa, 13:20–14:55.

Atestace: zápočet.

Základní informace:

Kurz se zaměřuje na problematiku českých „sociálně vyloučených lokalit“ v politických souvislostech. Absolventi a absolventky získají přehled nejen o analytických konceptech, jejímž prostřednictvím lze porozumět empirickým aspektům prostorového sociálního vyloučení v České republice, ale také nabydou základní povědomí o náležitostech empirického výzkumu sociálně vyloučených lokalit.

Pojetí kurzu:

Výuka je rozdělena do tří tematických částí. V té první se studenti a studentky seznámí s významem konceptu sociálního vyloučení, jeho historickým vývojem, kritikou a alternativními konceptualizacemi forem socioprostorové diferenciaci. Druhá část výuky se soustředí na problematiku sociálního vyloučení v České republice, a to s přihlédnutím k bádání ohledně sociálně vyloučených lokalit. Spolu s empirickými poznatky budou rozebrány také výzkumné zkušenosti s používáním konceptu vyloučených lokalit a v neposlední řadě přístupy místní samosprávy k (ne)řešení dané problematiky. Poslední část kurzu se týká situace v hlavním městě Praze. Představeny budou výzkumy zabývající se socioprostorovou diferenciací a především etnickou segregací.

Přednášky jsou koncipovány jako opora pro realizaci vlastního výzkumu. Ten se bude soustředit na porozumění lokální politiky ve vztahu k sociálně vyloučeným lokalitám, které existují na území příslušné městské části. Podle *Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR* (2015) byly vyloučené lokality identifikovány v městských částech: Praha 3, Praha 5, Praha 7, Praha 8, Praha 9, Praha 13 a Praha 14. Na základě výzkumu bude vypracována případová studie.

Studenti a studentky se začátkem semestru rozdělí do několika týmů (v závislosti na počtu zájemců o kurz) a budou soustavně v průběhu celého semestru pracovat na shromažďování dat potřebných k vypracování studie. Tato data budou tvořena jednak dokumenty existujícími k dané problematice, jednak rozhovory provedenými s relevantními aktéry (politiky, úředníky, sociální pracovníky, školští pracovníky, zaměstnanci nevládních neziskových organizací aj.). Předpokládá se, že každý člen týmu provede alespoň jeden rozhovor.

Po každé přednášce bude následovat seminární část kurzu, během níž budou diskutovány přednesené informace a jejich vztah k případové studii. Tato část bude rovněž sloužit

k vytváření struktury případové studie a řešení dílčích výzkumných otázek a problémů, včetně konzultací jednotlivých týmů s vyučujícím.

Hodnocení:

Úspěšné absolvování kurzu je podmíněno získáním zápočtu. K jeho získání je zapotřebí jednak ústně prezentovat výsledky týmového výzkumu v rámci seminární části výuky, jednak odevzdat tyto výsledky zapracované do podoby seminární práce. Struktura seminární práce, jež bude závazná pro všechny výzkumné týmy, bude vytvářena v průběhu semestru ve spolupráci studentů a studentek s vyučujícím.

Ústní prezentace proběhne v termínech 13. a 20. prosince 2017. Získat lze za ni až 20 bodů. Seminární práce v rozsahu 15–20 NS (bez seznamu literatury a dalších formálních náležitostí) bude odevzdána nejpozději k 1. února 2018. Celkem lze za seminární práci získat až 50 bodů.

Jak neodprezentování příspěvku ve stanovených termínech, tak neodevzdání seminární práce k uvedenému datu bude hodnoceno 0 body. Za každou aktivitu budou jednotliví členové týmu ohodnoceni stejným počtem bodů, který obdrží tým jako celek.

Vyučující může udělit bonusové body za aktivitu na seminářích.

Získaný počet bodů	Výsledná známka
70–63	A
62–56	B
55–49	C
48–42	D
41–37	E
36 a méně bodů	F

Harmonogram výuky:

Týden semestru	Datum	Téma
1.	4. 10. 2017	Představení sylabu, úvodní přednáška
2.	11. 10. 2017	Sociální vyloučení – od konceptu k paradigmatu
3.	18. 10. 2017	Kritika sociálního vyloučení, alternativní koncepce
4.	25. 10. 2017	Výuka tento týden neprobíhá (bude nahrazena později)
5.	1. 11. 2017	Výuka tento týden neprobíhá (bude nahrazena později)
6.	8. 11. 2017	Sociální vyloučení v ČR (4 hodiny)
7.	15. 11. 2017	Výuka tento týden neprobíhá (bude nahrazena později)
8.	22. 11. 2017	Sociálně vyloučené lokality v ČR (4 hodiny)
9.	29. 11. 2017	Využití a kritika konceptu sociálně vyloučených lokalit
10.	6. 12. 2017	Přístup místní samosprávy k sociálně vyloučeným lokalitám
11.	13. 12. 2017	Praha a socioprostorová diferenciacce, prezentace (3 hodiny)
12.	20. 12. 2017	Praha a sociálně vyloučené lokality, prezentace (3 hodiny)

Seznam literatury

4. 10. 2017: Představení sylabu, úvodní přednáška

Povinná literatura:

- Čada, K. (ed.). 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice*. Praha: GAC (pp. 8–13).

Doporučená literatura:

- Picker, G. 2017. *Racial Cities: Governance and the Segregation of Romani People in Urban Europe*. London and New York: Routledge.

11. 10. 2017: Sociální vyloučení – od konceptu k paradigmatu

Povinná literatura:

- Mareš, P., T. Sirovátka. 2008. „Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurz, agenda.“ *Sociologický časopis* 44 (2): 271–294.

Doporučená literatura:

- Levitas, R. 1996. „The Concept of Social Exclusion and the New Durkheimian Hegemony.“ *Critical Social Policy* 46 (16): 5–20.
- Keller, J. 2014. *Exkluze jako sociální problém a jako metodologická otázka*. Ostrava: Fakulta sociálních studií, Ostravská univerzita (pp. 4–31).

18. 10. 2017: Kritika sociálního vyloučení, alternativní koncepce

Povinná literatura:

- Winlow, S., S. Hall. 2013. *Rethinking Social Exclusion. The End of the Social?* Thousand Oaks: Sage Publications (pp. 10–20).
- Wacquant, L. 2008. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press (pp. 1–8).

Doporučená literatura:

- Růžička, M., L. Toušek. 2014. „Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby.“ Pp. 117–141 in J. Šubrt a kol. (eds.). *Soudobá sociologie VI (Oblasti a specializace)*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Keller, J. 2010. *Tři sociální světy: Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

8. 11. 2017: Sociální vyloučení v ČR

Povinná literatura:

- Mareš, P. 2006. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV Praha.

- Moravec, Š. 2006. „Nástin problému sociálního vyloučení romských populací.“ Pp. 11–69 in T. Hirt a M. Jakoubek (eds.). *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Doporučená literatura:

- Sirovátka, T., I. Šimíková, R. Jahoda a J. Godarová. 2015. *Chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice s důrazem na děti a domácnosti vychovávající děti*. Praha: VÚPSV Praha.
- Baršová, A. 2003. *Etnická segregace v bydlení*. Budapest: Open Society Institute (pp. 5–24).
- Radostný, L. 2005. „Faktory sociálního vyloučení.“ Pp. 71–80 in L. Sýkora a J. Temelová (eds.). *Prevence prostorové segregace*. Praha: Fakulta přírodovědecká, Univerzita Karlova.

22. 11. 2017: Sociálně vyloučené lokality v ČR

Povinná literatura:

- Burjanek, A. 2009. „Sociálně vyloučené lokality města: Názvosloví a charakteristiky.“ Pp. 51–67 in: S. Ferenčuhová, M. Hledíková, Galčanová, L. a B. Vacková (eds.): *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Červený Kostelec, Brno: Nakladatelství Pavel Mervart, Masarykova univerzita.
- Sýkora, L. 2009. „New Socio-spatial Formations: Places of Residential Segregation and Separation in Czechia.“ *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 100 (4): 417–435.

Doporučená literatura:

- Růžička, M. 2010. „Urbanizace chudoby a etnicity v socialistickém a (post)socialistickém městě.“ Pp. 137–158 in B. Vacková, S. Ferenčuhová a Lucie Galčanová (eds.). *Československé město včera a dnes: každodennost, reprezentace, výzkum*. Červený Kostelec: Pavel Mervart/Brno: Masarykova univerzita.
- Uhlová, S. 2004. „Dopady asimilační politiky vůči Romům z období reálného socialismu jako jeden z faktorů současného vytváření enkláv sociálně vyloučených obyvatel.“ Pp. 230–247 in T. Hirt a M. Jakoubek (eds.). *Romové. Kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Temelová, J., J. Novák, M. Ouředníček a P. Puldová. 2010. „Housing Estates in the Czech Republic after Socialism Various Trajectories and Inner Differentiation.“ *Urban Studies* 48 (9): 1811–1834.

29. 11. 2017: Využití a kritika konceptu sociálně vyloučených lokalit

Povinná literatura:

- Růžička, M. 2012. „Wacquant v ‚romském ghettu‘: Poznámky k procesu ghettoizace v českých městech.“ Pp. 20–45 in: J. Temelová, L. Pospíšilová a M. Ouředníček (ed.). *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk.

- Hurrle, J., L. Sýkora, L. Trlifajová, P. Kučera. 2016. „Socially Excluded Localities Revisited.“ *Geografie* 121 (4): 544–565.

Doporučená literatura:

- Stejskalová, M. 2013. „Can We Speak of Ghettos in Czech Cities?“ *Slovo* 25 (2): 3–17.
- Walach, V., P. Kupka. 2015. „Prostorové vyloučení po česku? Od sociálně vyloučených lokalit dál.“ *ERA* 21 16 (4): 73–75.

6. 12. 2017: Přístup místní samosprávy k sociálně vyloučeným lokalitám

Povinná literatura:

- Vacková, B., L. Galčanová, O. Hofírek. 2011. „Za čistší město‘: Problémové lokality a jejich obyvatelé z pohledu místní politiky a správy.“ *Sociologický časopis* 47 (4): 633–656.

Doporučená literatura:

- Mareš, P., M. Horáková a M. Rákoczyová. 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: VÚPSV (pp. 43–74).
- Růžička, M. 2006. Geografie sociální exkluze.“ *Sociální studia* 8 (2): 117–132.
- Trbola, R., M. Nečasová a M. Rákoczyová. 2015. *Role lokálních vlád při řešení problému sociálního začleňování*. Praha: VÚPSV.

13. 12. 2017: Praha a socioprostorová diferenciac

Povinná literatura:

- Sýkora, L. 1999. „Processes of Socio-spatial Differentiation in Post-communist Prague.“ *Housing Studies* 14 (5): 679–701.

Doporučená literatura:

- Ouředníček, M., J. Temelová (eds.). 2012. *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.
- Sýkora, L. 1994. „Local Urban Restructuring as a Mirror of Globalisation Processes: Prague in 1990s.“ *Urban Studies* 31 (7): 1149–1166.
- Špačková, P., L. Pospíšilová, M. Ouředníček. 2016. „The Long-term Development of Socio-spatial Differentiation in Socialist and Post-Socialist Prague.“ *Sociologický časopis* 52 (6): 821–860.
- Šusterová, K. 2010. „Analýza migračního chování obyvatel uvnitř Prahy.“ Pp. 159–194 in B. Vacková, S. Ferenčuhová a Lucie Galčanová (eds.). *Československé město včera a dnes: každodennost, reprezentace, výzkum*. Červený Kostelec: Pavel Mervart/Brno: Masarykova univerzita.
- Temelová, J., J. Jíchová, L. Pospíšilová a N. Dvořáková. „Urban Social Problems and Marginalized Populations in Postsocialist Transition Societies: Perceptions of the City Center of Prague, the Czechia.“ *Urban Affairs Review* 53 (2): 273–304.

- Musterd, S., S. Marcińczak, M. van Ham a T. Tammaru. 2017. „Socioeconomic Segregation in European Capital Cities. Increasing Separation between Poor and Rich.“ *Urban Geography* 38 (7): 1–22.

20. 12. 2017: Sociálně vyloučené lokality v Praze

Povinná literatura:

- Víšek, P. a kol. 2008. *Zmapování a analýza sociální situace romské komunity na území hl. m. Prahy*. Praha: Socioklub.

Doporučená literatura:

- Haišman, T., R. Weinerová. 1989. „Některé charakteristiky cikánského obyvatelstva v hlavním městě Praze.“ *Český lid* 76 (1): 11–23.
- Haišman, T. 1987. „Počet cikánského obyvatelstva v hlavním městě Praze ve výsledcích tzv. zvláštního šetření o cikánských rodinách.“ *Český lid* 74 (4): 209–214.
- Mikeszová, M., J. Sládek, M. Lux, J. Česelský, V. Šmidák a M Kadlecová. 2010. *Mapování skupin obyvatel akutně ohrožených sociálním vyloučením ve vybraných čtyřech krajích (v Praze, Středočeském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji) v souvislosti s nedostupností bydlení*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Weinerová, R. 1994. *Romanies: In Search of Lost Security?* Praha: ÚEF AV ČR.